

УДК 332.15:2-523.6:2-788-055.2“1940/1980”
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/88-1-6>

Вікторія ГОРДІЙЧУК,

orcid.org/0009-0002-9406-8657

аспірантка кафедри всесвітньої історії

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) *vikgordiy@gmail.com*

ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ КОРЕЦЬКОГО СВЯТО-ТРОЇЦЬКОГО ЖІНОЧОГО МОНАСТІРЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1940-Х – ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1980-Х РР.

Особливість організації господарського життя Корецького Свято-Троїцького жіночого монастиря його матеріального забезпечення в радянський період представляє великий інтерес для дослідників. За цей період монастир виявився для державної влади «міцним горішком», що пережив сповна антирелігійний тиск радянської влади, який проявився спочатку у конфіскації земельних угідь та приміщень, а згодом у поступовому їх поверненні. Попри складні умови функціонування в радянській дійсності, монастир економічно вистояв та примножив свої доходи. Величезне значення для господарсько-економічної стабільності святини мали поштові перекази та посилки, що надходили на адресу обителі. Саме вони становили значну частину грошового та матеріального прибутку. Також важливими джерелами монастирських надходжень були: продаж свічок та просфор, проведення богослужінь, реалізація виробів золотошвейного мистецтва, пожертви від вірян. Значні доходи забезпечували монастирю міцне фінансове становище, створювало можливість для подальшого економічного зростання. Основні витрати йшли на утримання черниць, ремонт та благоустрій обителі, проведення польових робіт, сплати податків тощо. Після активної антирелігійної кампанії на середину 1960-х р. Корецький Свято-Троїцький жіночий монастир залишився одним із небагатьох діючих на території УРСР. Державна влада здійснювала суворий контроль за діяльністю монастиря, особливо перевірявся облік коштів та пожертв, які надходили в монастир, подавалися регулярні фінансово-господарські звіти. Для вирішення господарсько-побутових питань, були потрібні попередні узгодження та дозвіл влади.

Від характеру державно-церковних відносин, що змінювалися в даний період від співробітництва до гострих суперечок, залежала площа земельних володінь. Монастирські угіддя використовувалися для посіву зернових, городніх культур, пасовища, пасіки та саду. У господарстві обителі культивувалося давнє ремесло – золотошвейне мистецтво. Монастир відіграв важливу роль в господарсько-економічному житті краю, так і держави взагалі.

У статті використанні раніше невідомі та маловідомі документи і матеріали Державного архіву Рівненської області та спогади сучасників.

Ключові слова: монастир, черниці, господарська діяльність, прибутки, видатки, земельні угіддя, влада.

Viktoriia HORDIICHUK,

orcid.org/0009-0002-9406-8657

PhD Student at the Department of World History

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) *vikgordiy@gmail.com*

ECONOMIC ACTIVITIES OF THE KORETS HOLY TRINITY CONVENT IN THE SECOND HALF OF THE 1940S – THE SECOND HALF OF THE 1980S

The organization of the economic life and material support of the Korets Holy Trinity Convent during the Soviet period is of significant interest to researchers. During these decades, the convent proved to be a “tough nut to crack” for the Soviet authorities, enduring and withstanding the full force of anti-religious pressure. This pressure initially manifested in the confiscation of land and property and was later followed by a gradual return of some assets. Despite the challenging conditions of functioning under the Soviet regime, the convent managed not only to survive economically but also to increase its income.

A key factor in ensuring the economic and financial stability of the convent was the continuous inflow of postal money transfers and parcels addressed to the community. These comprised a substantial share of both its monetary and material income. Other vital sources of revenue included the sale of candles and prosphora, the performance of religious services, the production and sale of gold embroidery, and donations from the faithful. The significant income secured the convent's solid financial standing and provided opportunities for further economic growth.

Major expenditures were directed toward the upkeep of the nuns, the repair and maintenance of the convent premises, agricultural work, and tax payments, among others. Following an intense wave of anti-religious campaigns by the mid-

1960s, the Korets Holy Trinity Convent remained one of the few functioning convents in the Ukrainian SSR. The state exercised strict control over the monastery's activities, particularly financial accounting and the receipt of donations, requiring regular financial and economic reporting. Any decisions regarding everyday management and household matters had to be pre-approved by the authorities.

The extent of the monastery's landholdings during this period was directly influenced by the nature of state-church relations, which fluctuated from cooperation to sharp confrontation. The monastic lands were used for cultivating grain and vegetable crops, as well as for pastures, beekeeping, and orchards. Within the convent's economy, an ancient craft—gold embroidery—was actively preserved and practiced. The convent played a significant role not only in the economic life of the local region but also within the broader economic framework of the state.

This article draws on previously unknown or little-known documents and materials from the State Archive of Rivne Oblast, as well as personal recollections of contemporaries.

Key words: convent, nuns, economic activity, income, expenditures, landholdings, authorities.

Постановка проблеми. Серед актуальних питань у дослідженні історії монастиря відіграє їх господарська діяльність. У радянський період перед монастирем, як частини традиційного релігійного середовища, постали численні виклики, пов'язані з функціонування у нових політичних, економічних умовах. Обитель намагалася вести свою господарську діяльність та самозберегтися, враховуючи внутрішні та зовнішні виклики.

Аналіз досліджень. У вітчизняній історіографії на сьогодні відсутні публікації, присвячені господарській діяльності Корецького монастиря в зазначений період. В загальному контексті розвитку монастирського господарства показано в праці П. Киричевського (Киричевський, 2013). Питання господарської діяльності частково знайшли відображення у статтях А. Павловського (Павловський, 1990), М. Василюшина (Василюшин, 2003).

Мета статті – дослідити особливості господарської діяльності Корецького Свято-Троїцького жіночого монастиря у радянський період, оцінювання їх результатів, а також показати ресурси економічної стійкості.

Виклад основного матеріалу. Післявоєнний час для Корецького монастиря був періодом відновлення господарства та відбудови святини. За свідченнями очевидців, на територію обителі упала одна бомба, проте монастирський комплекс будівель майже не постраждав. Лише було знищено багато плодових дерев у монастирському саду. Для поновлення саду, ченці Почаївської лаври подарували Корецькій обителі дві сотні фруктових саджанців (Кудрявцев, 2012).

У післявоєнні роки монастирю належало більше 42,25 га землі, куди входили: орні землі, сінокоси, великий город і сад. Для власних потреб монастир на 1945 р. тримав 8 коней, 6 корів, 3 телиці, 2 свиней, 5 поросят, 12 овець, вівці, кури, 50 вуликів бджіл, 1 молотилку, 1 культиватор, 4 плуги і 2 борін (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 1). На орних землях сіяли пшеницю, ячмінь,

жито, просо, овес, косили та молотили зернові вручну. Як зауважив дослідник Володимир Борщевич: «В порівнянні з господарським становищем інших чернечих громад в перші повоєнні роки, тут була найбільш стабільна господарська ситуація» (Борщевич, 2010: 410).

За післявоєнний період монастир ніяких нових побудов чи добудов не проводив. З 1947 р. всім забудовам проведений дрібний, поточний чи капітальний ремонт. За перше післявоєнне десятиріччя на ці роботи затрачено 400 тис. крб., із яких у 1955 р. 150 тис. виділила патріархія, 50 тис. крб. єпископ (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 2).

Постанова РНК СРСР № 130-463с від 29 травня 1946 р. «Про православні монастирі», врегулювала юридичний та економічний статус монастиря, визначила норми оподаткування, закріпила земельні наділи, якими монастир фактично користувався.

Постановою Ради Міністрів УРСР № 1414-73 від 16 серпня 1946 р. встановлений сільськогосподарський податок, в свою чергу, давала можливість державі вирішувати продовольче питання. За нормами поставок продуктів тваринництва і землеробства монастир прирівнювався до підсобних господарств державних підприємств і організацій.

Господарство монастиря здавали державі по встановлених річних нормах (з 1 голови великої рогатої худоби – по 23,1 кг; – з 1 голови свиней – по 49,5 кг) м'ясо у живій вазі, молоко. Норма здачі молока становила 619 л. з 1 корови і 309,5 л з 1 первістки. У 1947 р. держава отримала від монастирського господарства – 272 кг м'яса, 3 325 л молока і 10,5 кг шерсті, 5 200 кг зерна, 520 кг овочів, 2 160 кг картоплі (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 19. Арк. 58).

За інформацією уповноваженого у справах релігійних культів у Рівненській області П. Дубовика на березень 1948 р., у Корецькому монастирі проживало 119 насельниць, було 59 га землі (37 га

орної, 3 га сінокоосу, 4 га пасовища, 3 га городів, 2 га саду, 4 га присадибної ділянки, кущі і дороги займали 6 га (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 19. Арк. 70). У господарстві монастиря налічувалося 12 корів, 3 телиці, 9 коней, 10 овець, 5 свиней та 35 курок. Із господарського реманенту використовували: 3 вози, молотарку, культиватор, віялку, 4 плуги, 2 борін, 5 кіс, 30 серпів. Прибуток за богослужіння у 1947 р. становив 9 342 крб., від продажу свічок отримано 46 905 крб. із сільського господарства – 70 тис. крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 19. Арк. 173).

У 1953 р. була змінена форма оподаткування землі, замість диференційованого податку був встановлений єдиний сільськогосподарський податок, згідно з яким значно зменшувались платежі.

Незважаючи на посилений фінансово-господарський тиск радянської влади на монастирі у 1950-х рр., у Корецької обителі зростали прибутки. Так, прибуток від церковних приношень у 1950 р. становив 321 тис. крб., у 1958 р. – 373 811 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 426. Арк. 34).

У період активної хрущовської антирелігійної компанії відчутно зменшилися прибутки обителі. У 1962 р. загальна сума фінансових надходжень у Корецький жіночий монастир становила 17 959 крб. в тому числі поштові перекази становили 4 503 крб. (25%) (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 46). Прибуток монастиря за 1965 р. становив 26 148 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 130).

У 1960 р. монастир сплатив прибутковий податок 12 370 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 34). Основну частину своїх прибутків в цей період монастир отримував від проведення богослужінь, продажу свічок та просфор.

Починаючи з кінця 1960-х рр. у зв'язку з ліберальнішим підходом держави щодо церковної політики, відбувалося зростання прибутків у монастирі. Так, наприклад 1968 р. – 70 952 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 168. Арк. 6). 1972 р. – 93 382 крб, 1975 р. – 115 607 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 6), 1979 р. – 150 745,92 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 295. Арк. 8). 1980 р. – 189 500 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 295. Арк. 9), а вже у 1990 р. – поступило 496 021,54 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 49. Арк. 13).

Упродовж 1954–1956 рр. Корецький монастир отримав 452 перекази на суму 11 3 087 крб., і 495 посилок. Інспектор по культах в Рівненській

обл. Л. П. Стукало радив комісії з дотримання законодавства про культи, що «потрібно глибше вивчити причини збільшення грошових надходжень у монастир і прийняти діючі заходи для їх зниження» (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 244. Арк. 22).

Вагому частину прибутків монастиря становили поштові перекази. Так, у 1968 р. – 47 163 крб. (66, 47%); 1972 р. – 44 416 крб. (47,56%) (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 31); 1975 р. – 44 556 крб. (38,54%) (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 6), 1979 р. – 76 580 крб. (50,80%); 1980 р. – 96 700 крб. (51,02%). 1990 р. – 234 513,28 крб. (47,27%) (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 49. Арк. 9). Основний дохід обитель отримувала за рахунок поштових переказів і посилок. Фінанси надходили із різних куточків Радянського Союзу (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 7). Співвідношення доходів, в т. ч. переказів та витрат монастиря наведені у таблиці 1.

Окрему статтю доходів становили посилки. За 1974 р. обитель отримала 1 014 шт., загальною вагою – 8 109 кг., у 1975 р. – 1000 шт, загальною вагою – 1 850 кг; 1977 р. – 1 250 шт., загальною вагою 6 250 кг (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 31), 1985 р. – 1 395 шт., вагою – 6 975 кг. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 49. Арк. 11).

Корецький райвиконком вивчав фінансово-господарську діяльність монастиря перш за все шляхом аналізу свідчень щорічних звітів монастиря про надходження і витрати, грошових переказів. З відділення зв'язку отримувалися свідчення про грошові перекази і посилки. Щомісячно проводився облік кількості грошових надходжень та посилок на адресу монастиря. Міськвиконком разом з фінансовими органами періодично проводив перевірку обліку і зберігання готівки у монастирі (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 244. Арк. 18).

Прибутки монастиря, що складалися із перерахованих джерел, використовували для благоустрою монастиря, утримання насельниць, ремонт та утримання приміщень, закупівлю свічок, муки для проскур, витрати на земельні угіддя та проведення с/г робіт, сплати податків, відрахування у Фонд миру та охорони пам'яток історії і культури, дитячий фонд, на журнали, газети, канцелярію, духовну літературу тощо (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 53. Арк. 7; Оп. 12. Спр. 142. Арк. 15).

Річні загальні видатки інколи перевищували загальні прибутки за рахунок залишків грошей з попередніх років. Наприклад, видатки за 1965 р. становили 24 307 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12.

Таблиця 1

**Таблиця співвідношення доходів та витрат Корецького
Свято-Троїцького жіночого монастиря (1960-х–1990 рр.)**

Доходи та витрати Корецького Свято-Троїцького жіночого монастиря	1962 р.	1965 р.	1975 р.	1980 р.	1990 р.
Загальні доходи монастиря (крб.)	17 959	26 148	115 607	189 500	496 021,54
Отримані перекази (крб.)	4 503	17 458 (в т.ч. особисто вручені)	44 556	96 700	234 513,28
Загальні витрати монастиря (крб.)	15 732	24 307	119 853	138 121,33	500 348,13

Спр. 142. Арк. 7), 1968 р. – 89 677 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 168. Арк. 7), 1975 р. – 119 853 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 6), 1980 р. – 138 121,33 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 295. Арк. 9), 1990 р. – 500 348,13 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 49. Арк. 12).

Місцева влада звітувала перед вищими державними органами, що для збільшення своїх доходів керівництво монастиря вміло використовує приїзд духовенства: Екзарха України Філарета, митрополитів, архієпископів. Ці події залучали в монастир велику кількість вірян (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 20).

У повсякденній господарській діяльності черниці доглядали за підсобним господарством, пасікою та садом, працювали на земельних угіддях, проводили будівельно-реставраційні роботи в поєднанні зі щоденною молитвою та богослужінням. Кожна повсякденна справа в монастирі набувала особливого глибокого духовного значення.

Родзинкою господарської діяльності Корецького жіночого монастиря було золотошвейне мистецтво. Крізь призму часу монахині зберегли і продовжили давню традицію золотошвейного рукоділля: виготовлення митр, хрестів, архієрейських і священницьких обладунків. Черниці вишивали церковні ризи та ікони. Вони чудово володіли вишиванням, використовуючи для створюваних виробів срібні та золоті нитки, каміння, бісер. Вироби вражали своєю майстерністю, акуратністю та красою, а тому користувалися попитом. Кошти від реалізації йшли на монастирські потреби та благоустрій обителі. Від реалізації робіт у 1960 р. черниці заробили 34 088 крб, від швейної роботи – 4720 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 33), 1962 р. – 180 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 48), 1965 р. – 1 120 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 130), 1968 р. – 1 тис. крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 168. Арк. 8). Основним заняттям у Великодній піст було виготовлення писанок як на замовлення, так і власних потреб.

Місцеві органи влади інформували, що сама ігуменя старалася привернути на свою сторону вище духовенство шляхом вручення подарунків: митр і облачення, які виготовляють монахині. «Крім того, проводиться ремонт плащаниць і виготовлення воскових пасхальних яєць, прикрашених кольоровим бісером. Ігуменя заперечує існування будь-якої майстерні, проте в 1977 р. для потреб ризниці по статті видатків витрачено 2 тис. крб. Ми попереджали ігуменю про припинення ремесла або отримання офіційного дозволу на відкриття майстерні» (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 28).

У монастирі по індивідуальним замовленням архієреїв виготовляли митри, облачення, а також подарункові пасхальні яйця із воску, прикрашені кольоровим бісером (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 244. Арк. 18). Отже, дохід монастир також отримував від реалізації виробів золотошвейного мистецтва (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 18).

У Корецькому жіночому монастирі обласною владою була проведена інвентаризація земельної площі, що знаходилася у користуванні. Згідно рішення Рівненського міжміського бюро інвентаризації, затвердженого Корецькою міською Радою депутатів трудящих № 81 від 16.12.1953 р., вся монастирська земельна площа складала – 49 622,6 га, під сад – 28 266,9 га, город – 7 922,2 га, а вся площа монастиря включно з будовами становила – 60,71 га. Виконком Рівненської обласної ради трудящих ... прийняв рішення № 1041 від 13 грудня 1958 р. встановити землекористування монастирю в розмірі 4 га, іншу площу 51,75 га вилучити і передати суміжним колгоспам (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 22).

На прийняте рішення монастир звернувся з скаргою до облвиконкому. В результаті проведеної перевірки на скаргу Корецького монастиря встановлено наступне: в урочищі Шитня знаходиться в його користуванні – 55,75 га землі, в тому числі орної – 46 га, сінокосу – 2,25 га, вигону – 2,25 га, городу – 1 га, чагарники – 2,75 га, сад – 0,5 га,

будівлі – 0,5 га, дороги – 0,5 га (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 22). Вказану площу землі монастир використовував для підсобного сільськогосподарства. Вся орна площа засіяна зерновими та овочевими культурами.

Для обробітку землі обитель мала весь необхідний сільськогосподарський інвентар і худобу. На хуторі завжди проживало 18–20 монахинь в трьох житлових будинках, які доглядали за худобою та виконували всі роботи пов'язані з господарством. На період сільськогосподарських робіт з прополювання і збирання врожаю на хутір з монастиря направлялись всі працездатні. Посторонні особи в роботі підсобного господарства тимчасово чи постійно на роботу не залучались (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 573. Арк. 22). Монастир за рахунок підсобного сільськогосподарства повністю забезпечував себе хлібом, овочами та іншими продуктами харчування.

Постановою № 1159 від 12 жовтня 1958 р. в п. 17 в монастиря було вилучено 75 га землі. Тією ж постановою для монастиря було затверджено 4 га землі, в число якої ввійшли територія монастирського саду та невеликий город. А фактично у користуванні було 2,88 га землі (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 280. Арк. 4).

Виконком Корецької районної ради трудящих 23 березня 1959 р. № 139-а прийняв рішення: передати 55,75 га бувшого підсобного господарства Корецького монастиря у тимчасове користування колгоспу «Зоря», Гвіздівської сільради – 8,75 га; колгоспу «Дружба» Морозівської сільради – 30 га; Корецькому міськвиконкому під індивідуальні городи робітників і службовців – 17 га. Цим же рішенням п. 2 в монастиря вилучено 3,16 га землі і передано Корецький середній школі. На рішення Корецького міськвиконкому, монастир звернувся з письмовою скаргою до облвиконкому. Після розгляду скарги, облвиконком залишив рішення міськвиконкому без змін (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 24).

Ігуменя Людмила (1958–1970 рр.) повідомляла місцеві органи влади: «у квітні 1961 р. у монастиря був вилучений монастирський сад 2,88 га та присадибна ділянка 0,66 га, які передані в користування Корецький школі, хоча ніякої бумажки на це не отримували» (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 8. Спр. 1881. Арк. 12).

У монастирському саду була пасіка на 36 вуликів, парники з розсадою, сарай для збереження сіна і соломи, город площею 2,5 га (Киричевський, 2013: 108).

Рішенням Рівненської обласної Ради трудящих у 1961 р. за монастирем залишився сад пло-

щею – 0,46 га (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 24).

У річному звіті за 1961 р. ігуменя Людмила (1958–1970 рр.) зазначала: «У теперішній час у монастиря нема «ні пяді» присадибної землі, що створює для насельниць дуже важке становище, кожен картоплину потрібно купувати на базарі» (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 280. Арк. 4). Унаслідок проведеної антирелігійної компанії у 1964 р. у Корецького монастиря практично відібрали всю землю.

У березні 1966 р. питання про повернення присадибної землі було порушено монастирем перед облвиконком, але ніякої відповіді не надходило. Вже у 1967 р. райвиконком повернув монастирю 0,42 га фруктових садів, на якому розмістилися господарські побудови, корівник-конюшня, силосна яма (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 280. Арк. 5).

Монахині монастиря працювали в сусідніх колгоспах – новокорецькому «Ленінський шлях» та старокорецькому ім. Сталіна. У колгоспі «Ленінський шлях» у 1964 р. працювало 26 черниць, з них 19 чол. – щоденно. За цей рік монахині виробили 3141 трудоднів і заробили 750,7 крб. і 318 крб. прогресивки, а всього їм було виплачено 1 069,5 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 113).

У 1968 р. у колгоспі постійно чи тимчасово працювало – 38 чол., заробили – 2 746 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 168. Арк. 8). Протягом 1975 р. у колгоспі постійно чи періодично працювало 35 чол., черниці заробили 1 762 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 6), у 1979 р. – заробили 2 473,09 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 295. Арк. 8), у 1990 р. заробили – 1 608,73 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 49. Арк. 13).

У 1964 р. голова колгоспу «Ленінський шлях» на вироблені трудодні видав монахиням Корецького жіночого монастиря для харчування овочі – 1600 кг огірків, 1700 кг капусти і 200 кг помідорів. Згодом керівництво колгоспу пояснювало обласному уповноваженому, що огірки були перезрілі, а капуста потріскана. Крім того, з дозволу бригадира 3-ї бригади, члена КПРС П. Устименка, насельницям монастиря було видано гички для монастирських корів з півтора гектара плантації цукрових буряків (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 113).

Результатом зросту матеріального благополуччя стало проведення ремонтно-реставраційних робіт монастирських комплексів. В 1960 р. на ремонт храму, монастирських будівель, побудову стіни з цегляними стовпами на кам'яному фундаменті

навколо монастиря витрачено 39 181 крб.; на оплату праці працівникам та художнику видано 4 тис. крб.; розпис стелі Теплої церкви, намалювання ікони Покрова над алтарем, дворазева покраска покрівлі всіх побудов монастиря становила 5 543 крб. Загальна сума витрат – 50 597 крб. (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. Арк. 32).

Майже щорічно у монастирських комплексах проводились ремонтно-реставраційні роботи: зовнішній та внутрішній ремонт дзвіниці, пофарбований дах, посріблені куполи, відреставровано іконостасний живопис ззовні дзвіниці; зовнішній ремонт житлового корпусу № 1 (1966 р., 1968 р.) (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 162. Арк. 3).

Пік ремонтної активності припав на 1970-ті – початок 1980-х рр. Упродовж 1969–1970 рр. проведений зовнішній капітальний ремонт у храмі Святої Трійці покрівлі та фасадів, фарбування масляною, позолочені 9 хрестів і куполів храму. У 1971 р. в храмі Різдва Предтечі і Хрестителя Господнього Іонна здійснений ремонт покрівлі, позолочені 3 куполи храму, покрівля була пофарбована масляною краскою. А у 1972 р. зроблений зовнішній ремонт храму. Упродовж 1973–1975 рр. проведено внутрішнє фарбування храму, ремонти житлових приміщень, ремонт покрівлі, стіни фасадів. У 1976 р. здійснена реставрація дзвіниці, позолота хрестів і куполів, побудована нова котельня та теплиця (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 16). Упродовж 1972–1980 рр. були здійснені реставраційні різьби старих і виготовлення нових кіотів під ікони для обох храмів і їх позолота.

Водночас у другій половині 1970-х – упродовж 1980-х рр. основний акцент був звернутий на господарську інфраструктуру. У цей час були побудовані господарський сарай і гараж, а також цегляна стіна-огорожа з східної і західної сторони монастиря по лінії охоронної зони (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 49. Арк. 4). Проведений зовнішній поточний ремонт, фарбувальні роботи, ремонти житлових приміщень та покрівлі, стіни фасадів. У 1989 р. побудовано приміщення оздоровчого комплексу та овочесховища, необхідна територія заасфальтована. У 1990 р. вівтарна частина храму перекрита оцинкованою бляхою та проведена реставрація позолоти 3-х куполів храму, пробурена скважина, замінено зовнішні і внутрішні мережі водопроводу з нержавіючих труб (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 53. Арк. 3–4; 5).

Уповноважений Ради по справах релігії при Раді Міністрів СРСР по Рівненській області Г. Личковаха звітував 28.02. 1977 р. перед вищим

керівництвом, що настоятелька монастиря Наталія (1970–2006 рр.) самовільно організувала у другій церкві реставраційні майстерні, створила з монахинь бригаду реставраторів, найняла по договору керівника бригади різчика по дереву Федорчука Івана Васильовича, який проживає с. Іванівка Корецького району і вони проводили ремонтні роботи. «Мною дана вказівка призупинити ремонтні роботи, так як вони проводяться з порушенням встановленого закону» (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 13). Майже всі реставраційні роботи в монастирі черниці та священники проводили самостійно (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 149. Арк. 2).

Для потреб монастиря через патріархію ігумена Наталія прагнула придбати вантажну машину, мотивуючи тим, що жінкам – монахиням важко справлятися з кіньми. Крім того вказувала на те, що не зручно перевезти вугілля. Придбання машини дало б можливість возити монахинь на роботу, а також привозити їм гарячу їжу. Ігумена запевняла, що з придбанням машини коней продадуть (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 16).

Наприкінці 1972 р. монастир придбав легковий автомобіль «Волгу» гаЗ-24. У 1977 р. монастирю було передано із Тройце-Сергіївської лаври вантажний автомобіль.

У документах з конторолою за діяльністю Корецького жіночого монастиря за 1977 р. зазначено: «Ігумена приділяє увагу зв'язкам із Закарпатським і Ризьким монастирями, Почаєвською лаврою перш за все з метою укріплення господарської бази. Наприклад, у 1977 р. із Закарпатського монастиря було привезено дві корови на автомашині, отриманій від Московської патріархії. Раніше місцева влада інформувала раду про те, що отримання вантажівки не бажане, так як це призведе до активізації і укріплення матеріальної бази монастиря (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. Арк. 28). У 1980 р. власний легковий автомобіль «Волгу» подарував монастирю Патріарх Пімен.

До 1981 р. монастир мав 0,42 га фруктових садів, повернутого Корецьким міськвиконком у 1967 р., а в 1981 р. монастирю було повернута інша частина саду, на якому розмістилися господарські будівлі монастиря: амбар, котельня, баня-прахля, хлібопекарня, корівник, силосна яма (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 49. Арк. 4). Лише після рішення Рівненського облвиконкому № 65 від 18 лютого 1986 р. про взяття Корецького жіночого монастиря на облік як пам'ятки архітектури, монастирю був повернутий фруктовий сад 1,01 га (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 53. Арк. 5), який

на той час заріс самосівом. Місця де були вирвані дерева для встановлення навчально-виробничих ділянок, засадили фруктовими деревами (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 8. Спр. 1881. Арк. 13).

Однією із проблем монастиря у 1980-х рр. було отримання півного побутового палива, так як кількість відпущеного палива недостатня. Так наприклад, на 1985 р. монастирю було виділено півного побутового палива в I кварталі – 15 т., в II кварталі – 10 т., в III кварталі – 10 т., IV кварталі – 15 т., паливної мазути в IV кварталі – 50 т. В опалювальній системі не було умов для використання мазути. Влада рекомендувала питання постачання топлива вирішувати через патріархію (ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 49. Арк. 9).

Черниці обителі продовжували утримувати індивідуальне господарство, виконували зобов'язання перед державою з виробництва і здачі м'яса. Так, у 1989 р. обитель здала державі більше 8-ми тонн м'яса. У підсобному господарстві утримували 4 корови, 50 свиней, птицю тощо (Павловський, 1990: 4).

У другій половині 1980-х рр. в часи перебування відбулася лібералізація суспільного життя, що мало неабиякий вплив на поживлення релігійних процесів. Велике значення для Корецької обителі мало відзначення 1000-ліття Хрещення Русі. Задля цього монастир став одним із осередків святкування ювілею і цим приваблював прочан, які жертвували кошти на релігійну громаду черниць та відповідні її потреби. До того ж, на честь знаменної події святкова Всенощна відбувалася за особливим чинопослідуванням, написаним до ювілею. Обитель стала провідним осередком пра-

вославного руху у регіоні та взірцем господарського устрою у всій патріархії.

Висновок. Отже, розвиток монастирського господарства в радянський період визначала церковно-релігійна політика державної влади. В рамках марксистської доктрини атеїстична влада намагалась зруйнувати господарську основу монастиря шляхом обмеження прибутків. До початку активної антирелігійної кампанії, істотну частину монастирського доходу забезпечували земельні угіддя. Вилучення з користування землі та саду, негативно вплинули на розвиток традиційної гілки економічно-господарської діяльності монастиря – землеробства та садівництва.

Обитель мала право самостійно розпоряджатися своїми доходами, хоча при цьому діяла в умовах державного контролю та звітності. У період перебудови умови для здійснення господарської діяльності стали більш сприятливими.

На зміцнення господарського та матеріального становища Корецького жіночого монастиря вплинула добродійна підтримка, повага вірян. Вагому частину прибутків монастир отримував за рахунок переказів, посилок та пожертв, котрі складали чималу суму від надходжень.

Значні прибутки від богослужбової та господарської діяльності дозволили провести ремонтно-реставраційні та будівельні роботи в монастирі.

Не дивлячись на всі постанови радянської влади, докладені зусилля на обмеження фінансово-господарської діяльності, Корецька обитель наростила свою господарську спроможність, продовжила давні традиції золототшвейного мистецтва, а головне – не припинялося щоденне молитовне служіння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борщевіч В. Структура прибутків, майновий стан кліриків Волинсько-Рівненської єпархії 40 – 50-х рр. XX ст. *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. Луцьк.* 2010. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71552/33-Borshcheych.pdf?sequence=1> (дата звернення : 23. 04. 2025).
2. Василюшин М. Господиня намоленого місця. *Вісті Корецьчини.* 2003. 12 вересня. С. 1–2.
3. Державний архів Рівненської області. (далі – ДАРО) Ф. Р-204. Оп. 8. Спр. 1881. 177 арк.
4. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 1. 177 арк.
5. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 19. 173 арк.
6. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 92. 144 арк.
7. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 116. 315 арк.
8. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 244. 24 арк.
9. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 426. 185 арк.
10. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 11. Спр. 573. 131 арк.
11. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 142. 251 арк.
12. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 149. 32 арк.
13. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 162. 35 арк.
14. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 168. 21 арк.
15. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. 37 арк.
16. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 280. 21 арк.
17. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 295. 18 арк.
18. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 49. 217 арк.

19. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 53. 18 арк.
20. Киричевський П. Господарська діяльність православних монастирів на західноукраїнських землях у 40-х–60-х рр. XX ст. *Краєзнавство*. 2013. № 1. С. 103–111.
21. Кудрявцев Л. Православна перлина Волині. *Релігія в Україні*. 2012. URL: https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/17632-pravoslavna-perlina-volini.html (дата звернення : 26.04.2025).
22. Павловський А. Так живе обитель. *Жовтневі зорі*. 1990. 18 лютого. С. 4.

REFERENCES

1. Borshchevych V. (2010). Struktura prybukiv, mainovy stan klirykiv Volynsko-Rivnenskoï ieparkhii 40–50-kh rr. XX st. [Structure of income and property status of clergy in the Volyn-Rivne diocese in the 1940s–1950s]. *Naukovi zapysky. Zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv – Scientific Notes. Collection of Works of Young Scholars and Postgraduates*, Lutsk. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71552/33-Borshchevych.pdf?sequence=1> (accessed: 23.04.2025). [in Ukrainian].
2. Vasylyshyn M. (2003, September 12). Hospodynina namolenoho mistisia [The caretaker of the consecrated place]. *Visti Korechchyny*, 1–2. [in Ukrainian].
3. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 8. Spr. 1881. 177 ark. [in Ukrainian].
4. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 11. Spr. 1. 177 ark. [in Ukrainian].
5. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 11. Spr. 19. 173 ark. [in Ukrainian].
6. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 11. Spr. 92. 144 ark. [in Ukrainian].
7. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 11. Spr. 116. 315 ark. [in Ukrainian].
8. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 11. Spr. 244. 24 ark. [in Ukrainian].
9. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 11. Spr. 426. 185 ark. [in Ukrainian].
10. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 11. Spr. 573. 131 ark. [in Ukrainian].
11. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 12. Spr. 142. 251 ark. [in Ukrainian].
12. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 12. Spr. 149. 32 ark. [in Ukrainian].
13. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 12. Spr. 162. 35 ark. [in Ukrainian].
14. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 12. Spr. 168. 21 ark. [in Ukrainian].
15. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 12. Spr. 244. 37 ark. [in Ukrainian].
16. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 12. Spr. 280. 21 ark. [in Ukrainian].
17. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 12. Spr. 295. 18 ark. [in Ukrainian].
18. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 31. Spr. 49. 217 ark. [in Ukrainian].
19. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (DARO) [State Archive of Rivne Oblast]. F. R-204. Op. 31. Spr. 53. 18 ark. [in Ukrainian].
20. Kyrychevskyi P. (2013). Hospodarska diialnist pravoslavnykh monastyriiv na zakhidnoukrainskykh zemliakh u 40-kh–60-kh rr. XX st. [Economic activity of Orthodox monasteries in the Western Ukrainian territories in the 1940s–1960s]. *Kraieznavstvo*, 1, 103–111. [in Ukrainian].
21. Kudriavtsev L. (2012). Pravoslavna perlyna Volyni [The Orthodox pearl of Volyn]. *Relihiia v Ukraini*. Retrieved from https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/17632-pravoslavna-perlina-volini.html (accessed: 26.04.2025). [in Ukrainian].
22. Pavlovskyi A. (1990, February 18). Tak zhyve obyitel [This is how the convent lives]. *Zhovtnevi zori*, 4. [in Ukrainian].